

श्री दिगंबर जैन मंदिर, पौन्नूर त्रिख

श्री कुंदकुंदाचार्यदेव विदेहगमन स्थल, पौन्नुर जिल.

પોન્નુર હીલ તથા શ્રી કુન્દકુન્દાચાર્યદેવનો ઇતિહાસ

- આવાગમન : રેલ્વે સ્ટેશન : તિરુવન્નમલય - ૬૦ કિ.મી.,
ચેન્નાઈ - ૧૩૦ કિ.મી.
બસ સ્ટેશન : બન્દેબાસ - ૮ કિ.મી.,
ચિત્તપેટ - ૧૫ કિ.મી.
- પહોંચવાનો સરળ માર્ગ ... : ચેન્નાઈથી સડક રસ્તે
- નજીકના મુખ્ય શહેર : બન્દેબાસ - ૮ કિ.મી., ચેન્નાઈ - ૧૩૦ કિ.મી.,
તિરુવન્નમલય - ૬૦ કિ.મી.
- નજીકના તીર્થક્ષેત્રો : તિરુમલય નેમિનાથ પહાડી મંદિર - ૫૦ કિ.મી.,
ચિત્તમૂર પાર્શ્વનાથ મંદિર - ૫૦ કિ.મી.,
કાંચીપુરમ - ૫૦ કિ.મી.

પોન્નુર હીલ તળેટીમાં શ્રી કુન્દકુન્દકહાન અતિથિગૃહના શિલાન્યાસ મહોત્સવ પ્રસંગે લેખક ડૉ. શ્રી સુદીપ જૈને તા. ૯ નવેંબર, ૧૯૯૭ના રોજ બહાર પાડેલ પરિચય-સંક્ષીપ્તિકા ઉપરથી આ માહિતી લખેલી છે. કારણ કે આ પુસ્તિકા સૌ કોઈને મળી ન હોય. ઘણા ખરા મુમુક્ષુઓ શ્રી કુન્દકુન્દદેવનો આ રીતનો ઇતિહાસ નહીં જાણતા હોય તેમ ધારીને આ ઇતિહાસ લખવા હું પ્રેરાઉ છું.

સૌ પ્રથમ તેમનો પૂર્વ ભવ જણાવું. બ્રહ્મ નેમીદત્ત વિરચિત “આરાધના કથા કોશ” અનુસાર દક્ષિણભારતના એક નાનકડા ગામડામાં એક ગોવાળ રહેતો હતો, જે દરરોજ પોતાની ગાયોને ચરાવવા માટે જંગલમાં જતો હતો. એક દિવસ જંગલમાં ભયંકર દાવાનળ થયો, જેમાંમોટા-મોટા વૃક્ષો બળતા હતા. પણ તેમાં એક લીલુ ઝાડ સુરક્ષિત બચી ગયું હતું. તેથી ગોવાળને આશ્ચર્ય થતા તે ઝાડ પાસે તે ગયો. તો ત્યાં ઝાડ ઉપર પેટીમાં તાડપત્ર ઉપર લખેલ કોઈ શાસ્ત્ર હતું. તેથી તેણે માન્યું કે તે શાસ્ત્રના પ્રતાપે જ આ વૃક્ષ સુરક્ષિત રહી બચ્યું નથી. તેથી તે ગોવાળ શાસ્ત્રને મસ્તક ઉપર ચડાવીને ઘર તરફ ચાલવા લાગ્યો. પોતે તો અભણ હતો. તેથી તેને તો આ શાસ્ત્ર ઉપયોગી ન હોવાથી જંગલમાં વિચરતા દિગંબર મુનિરાજને તેણે આ શાસ્ત્ર સમર્પિત કર્યું. આ રીતે શાસ્ત્રદાનનું બહુ જ ઊંચા પ્રકારનું પુણ્ય ઉપાર્જન કર્યું. જિનવાણીમાં કહ્યું છે કે ચાર પ્રકારના દાનમાં શાસ્ત્રદાન સર્વશ્રેષ્ઠ ગણાય છે. ત્યારબાદ આ ગોવાળ આગળ જતો હતો, તો રસ્તામાં તેને એક ઝેરી સર્પ કરડવાથી તે મૃત્યુ પામ્યો. તો આ ભવ્ય આત્મા આન્ધ્રપ્રદેશમાં અનંતપુર જીલ્લામાં એક “કૌણ્ડકુન્દપુર” નામના ગામડામાં નગરશેઠ શ્રી ગુણકીર્તિને ઘેર શાન્તલાની કુંભે પુત્રરૂપે જન્મ્યો. આ પુસ્તિકામાં આ રીતે તેમના માતા-પિતાના નામ તથા ગામ

લખેલ છે. છતાંય ઘણી જગ્યાએ એમ પણ લખેલું જોવા મળે છે કે શ્રી કુન્દકુન્દદેવના માતા-પિતા કોણ હતા, શું નામ હતુ-તેના કોઈ આધાર કે પુરાવા મળતા નથી. આમણે તો તેમની જન્મ તારીખ પણ લખી છે કે ઈ.સ. પૂર્વ ૧૦૮ પછી સંવત્સરના મહા સુદ-પના રોજ તેમનો જન્મદિવસ છે. તે જ બાળક યુગપ્રધાન આચાર્ય શ્રી કુન્દકુન્દદેવ થયા. આ બાળક તેની માતા શાન્તલાના ગર્ભમાં આવ્યા હતા, ત્યારે તેમની માતાએ સ્વપ્નમાં ચંદ્રમાની ચાંદની જોઈ હતી. તેથી તેમણે તે બાળકનું નામ “પદ્મપ્રભ” રાખ્યું હતું. નાનપણમાં તેની માતા તેને પારણામાં ઝુલાવતી વખતે કહેતી હતી કે -

શુદ્ધોસિ બુદ્ધોસિ નિરંજનોસિ, સંસાર માયા પરિવર્જિતોસિ,
આજન્મલીનં ત્યજ મોહ નિદ્રામ, શાન્તલાસા વાક્ય મુપયાસિ પુત્ર.

પદ્મપ્રભુ બાળક જ્યારે મોટો થયો, ત્યારે અત્યંત મહા નિમિત્તના જ્ઞાતા આચાર્ય અનન્તવીર્ય કૌણ્ડકુન્દપુર ગામમાં પધાર્યા, ત્યારે આ બાળકને જોઈને તેઓશ્રી બોલ્યા કે “આ બાળક મહાન તપસ્વી અને પરમ પ્રતાપી સંત થશે અને જૈન પરંપરા ચાલુ રાખશે અને આ કાળમાં તેનું નામ અમર થશે.” આજે આપણે જોઈએ છીએ કે આ મુનિરાજની વાણી ખરેખર સાચી ઠરી છે. તેણે માત્ર ૧૧ વર્ષની નાનકડી ઉંમરમાં જ ઘરબાર છોડી નગ્ન દિગંબર મુનિદીક્ષા અંગીકાર કરી. દીક્ષા પછી તેમનું નામ પદ્મનંદી પ્રસિદ્ધ થયું તથા નંદીસંઘની પટાવલી અનુસાર આત્મવેત્તા આચાર્ય જિનચંદ્ર તેમના દીક્ષા ગુરુ પ્રતિત થાય છે.

ઈ. સ. દસમી શતાબ્દીમાં આચાર્ય દેવસેન કૃત “દર્શનસાર” નામના ગ્રંથમાં સ્પષ્ટ લખ્યું છે કે “મહાવિદેહક્ષેત્રમાં વિખ્યાત શ્રી સીમંધરસ્વામી પાસેથી મેળવેલ દિવ્યજ્ઞાન દ્વારા શ્રી પદ્મનંદીનાથે (શ્રી કુન્દકુન્દાચાર્યદેવે) જો બોધ ન આપ્યો હોત, તો મુનિજન સાચો માર્ગ ક્યાંથી પ્રાપ્ત કરત ?”

આ જ વાત બારમી સદીમાં આચાર્ય જયસેને પંચાસ્તિકાય ગ્રંથની ટીકામાં શરૂઆતમાં તથા અષ્ટપ્રાભૃતના ટીકાકાર આચાર્ય શ્રુતસાગરસુરીએ તેમની ટીકામાં કરી છે. કહેવાય છે કે વિક્રમ સંવત ૪૯માં આચાર્ય કુન્દકુન્દદેવ તામીલનાડુ પ્રાન્તના પોન્નુર પર્વત ઉપરથી પૂર્વમાં મહાવિદેહક્ષેત્રમાં શ્રી સીમંધર પરમાત્માના દર્શન કરવા ગયા હતા. ત્યાં આઠ દિવસ રોકાયા હતા અને સાક્ષાત્ ભગવાનની દિવ્યધ્વનિ સાંભળી હતી. આ કારણથી ભરતક્ષેત્રના લોકોએ તેમને “કલિકાલ સર્વજ્ઞ” નામથી વિભૂષીત કર્યા હતા. શ્રી કુન્દકુન્દઆચાર્યદેવ ભગવાન શ્રી સીમંધરનાથના સમવસરણમાં ગયેલા. ત્યાં દિવ્યધ્વનિમાં આચાર્યને આશીર્વાદ મળેલા. આચાર્ય માટે ભગવાનની વીતરાગી વાણીમાં આવ્યું હતું કે “આ ભરતક્ષેત્રના ધર્મ-ધુરંધર આચાર્ય છે.” આમ ભગવાનના કુંદકુંદદેવ-આચાર્યદેવને આશીર્વાદ મળ્યા હતા. આચાર્યદેવ અત્યારે દેવલોકમાં છે. પછી પુરુષાર્થ ઉપાડીને મોક્ષમાં જશે. શ્રવણબેલગોલામાં પ્રાપ્ત થયેલા અનેક શિલાલેખો ઉપરથી નક્કી થાય છે કે આચાર્ય શ્રી કુન્દકુન્દદેવને “ચારણઋદ્ધિ” પ્રાપ્ત થઈ હતી.

શ્રી કુંદકુંદ કલા અધ્યાપન કેન્દ્ર તથા શ્રી કુંદકુંદ કલા અધ્યાપન કેન્દ્ર

જેને લીધે તેઓ જમીનથી ચાર આંગળ અદ્ધર ગમન કરતા હતા. ચન્દ્રગિરિ શિલાલેખ ૫૪/૬૭ આ વાતનો આધાર છે. તેમજ શ્રવણબેલગોલાના શિલાલેખ નં. ૧૦૫ મુજબ આચાર્ય શ્રી કુન્દકુન્દદેવ રજસ્થાન-પૃથ્વી ઉપર ચાર આંગળ ઉચે ગમન કરતા હતા. તેથી એમ સમજાય છે કે તેઓ અંદર અને બાહ્ય રજથી અત્યંત અસ્પૃષ્ટતા વ્યક્ત કરતા હતા અથવા તો અંતરંગમાં રાગાદિ મળથી અને બાહ્યમાં ઘૂળથી અસ્પૃષ્ટ હતા.

તેઓશ્રીના પાંચ નામ હતા, જે આ પ્રમાણે છે : (૧) પદ્મનંદીનાથ (૨) શ્રી કુન્દકુન્દ આચાર્ય (૩) વક્રગ્રીવ (૪) એલાચાર્ય અને (૫) ગૃહ્ણ પિચ્છાચાર્ય. તેમાં પ્રથમ બે નામ ખૂબ જ પ્રચલીત છે. તેમજ શિલાલેખ પણ તેમજ કહે છે. જોકે તેમનું જ બનાવેલુ શાસ્ત્ર બારસ અણુવેક્ષાની ગાથા નં. ૯૧માં પોતે જ પોતાનું નામ “કુન્દકુન્દ” લખ્યું છે. તે ગાથા ૯૧ મૂળ પ્રાકૃતમાં છે અને તે જ ગાથા સંસ્કૃતમાં નીચે મુજબ છે.

ઇતિ નિશ્ચયવ્યવહારં થત્ ભણિતં કુન્દકુન્દ મુનિ નાથેન ।

ચઃ ભાવયતિ શુદ્ધમનાઃ સઃ પ્રાપ્નોતિ પરમ નિર્વાણમ્ ॥ ૯૧

એ પ્રમાણે નિશ્ચય અને વ્યવહાર નય અનુસાર આ બાર ભાવનાઓનું સ્વરૂપ મુનિઓના નાથ શ્રી કુન્દકુન્દાચાર્યે કહ્યું છે. તેને જે પુરુષ શુદ્ધ ચિત્તથી ભાવશે-ચિંતવશે, તે પરમ નિર્વાણ-મોક્ષને પ્રાપ્ત કરશે.

શ્રી પદ્મનંદિ આચાર્ય વિરચિત “અનિત્યપંચાશત્” તથા શ્રીમદ્ કુન્દકુન્દાચાર્ય વિરચિત “બારસ અણુવેક્ષા” નો ગુજરાતી અનુવાદ સ્વ. શ્રી હરીભાઈ ભાયાણીએ સુંદર બનાવ્યો છે. માત્ર તેનો ગુજરાતી અનુવાદ જ કર્યો છે તેમ નથી. સાથોસાથ અન્ય શાસ્ત્રો જેવા કે ઈષ્ટોપદેશ, ભાવપાહુડ, મોક્ષપાહુડ, શ્રાવકાચાર, સમાધિતંત્ર, વિગેરે ઘણા શાસ્ત્રોના મૂળ શ્લોક અને તેના અર્થ ગુજરાતીમાં કરી મૂળ શ્લોકોના આધારરૂપે પણ આપેલા છે.

બારસ અણુવેક્ષાના આ શ્લોકનં ૯૧માં એકમાં જ શ્રી કુન્દકુન્દદેવે પોતાનું નામ લખ્યું છે. બાકી ક્યાંય પણ પોતે પોતાના કોઈ પણ ગ્રંથમાં પોતાનું નામ કે પોતાની કોઈ જ માહિતી આપી નથી. તેમજ શ્રી કુન્દકુન્દદેવે પોતાના ગુરુ બાબતમાં પણ ક્યાંય કોઈ ઉલ્લેખ કર્યો નથી. માત્ર બોધપાહુડમાં અંતિમ શ્રુતકેવળી શ્રી ભદ્રબાહુડનું સ્મરણ કર્યું છે. પરંતુ, તેઓશ્રી ભદ્રબાહુડસ્વામીના સમકાલીન હોય તેવું કોઈ પ્રમાણ મળતું નથી. શ્રી કુન્દકુન્દાચાર્યદેવના સાહિત્યના ટીકાકાર આચાર્ય જયસેને “કુમાર નંદી સિદ્ધાન્ત દેવ” ના શિષ્ય બતાવ્યા છે અને નંદીસંઘની પટાવલી અનુસાર તેમના ગુરુ “આચાર્ય જિનચંદ્ર” હતા.

શ્રી કુન્દકુન્દદેવે ૮૪ પાહુડ ગ્રંથોની રચના કરી હતી. જે બધા જ હાલ ઉપલબ્ધ નથી તેમ કહેવાય છે. તેમના ગ્રંથોમાં (૧) સમયસાર (૨) પ્રવનચનસાર (૩) નિયમસાર(૪) પંચાસ્તિકાય સંગ્રહ (૫) દર્શન પાહુડ (૬) ચરિત્ર પાહુડ (૭) સૂત્ર પાહુડ (૮) બોધ પાહુડ (૯) ભાવ પાહુડ

(૧૦) મોક્ષ પાહુડ (૧૧) લીંગ પાહુડ (૧૨) શીલ પાહુડ (૧૩) બારસ અણુવેક્રખા (૧૪) ભક્તિસંગ્રહ (૧૫) મૂલાચાર (૧૬) રચણસાર વિગેરે છે.

આ નામો જોતા અમુક શાસ્ત્રના નામ “સાર” અને અમુકના નામ “પાહુડ” થી દર્શાવ્યા છે. બધામાં સમયસાર ગ્રંથ મહાન છે, કારણ કે તેમાં સંપૂર્ણ શ્રુતજ્ઞાન છે. એટલે કે તેમાં શુદ્ધાત્માનું નિરૂપણ અદ્વિતીય ભાષાશૈલીમાં કરેલું છે. પાંચમી શતાબ્દીના આચાર્ય પૂજયપાદ દેવનંદીએ તેમના ઘણા સુત્રોને પ્રાકૃતમાંથી સંસ્કૃતમાં રૂપાંતરીત કર્યા છે. “દ્રવ્યસ્વભાવ પ્રકાશક નયચક્ર” ના રચયિતા માઈલ્લ ધવલે સ્પષ્ટ જાહેર કર્યું છે કે મેં શ્રી કુન્દકુન્દાચાર્યદેવ દ્વારા લખાયેલા શાસ્ત્રોનો સાર ગ્રહણ કરીને આ “નયચક્ર” નામના ગ્રંથની રચના કરી છે. આચાર્યદેવે એકત્વ વિભક્ત આત્માનું જે વર્ણન કર્યું છે, તે અન્ય ક્યાંય દિગંબર કે શ્વેતાંબર શાસ્ત્રોમાં જોવા મળતું નથી. તેમણે પોતાના જ્ઞાન અને અનુભવનો નિયોડ પ્રસ્તુત કર્યો છે. તેમના આવા પ્રચંડ પ્રભાવને કારણે તેમના પછી આજસુધીમાં જેટલા આચાર્યો થયા, તેમણે પોતાને શ્રી કુન્દકુન્દના આમ્નાયના ગણાવવામાં ગૌરવ અનૂભવ્યું છે.

આપણે સૌ જાણીએ છીએ કે માંગલિકમાં પણ શ્રી કુન્દકુન્દદેવનું ત્રીજું સ્થાન આવે છે. સૌ પ્રથમ શ્રી મહાવીર ભગવાન છે. બીજા નંબર પર ગૌતમ ગણધર અને પછી ત્રીજુ નામ્મી કુન્દકુન્દદેવનું છે.

મંગલં ભગવાન વીરો, મંગલં ગૌતમો ગણી ।

મંગલં કુન્દકુન્દાર્યો, જેન ધર્મોસ્તુ મંગલમ્ ॥

શ્રી કુન્દકુન્દદેવને માત્ર ૩૦ વર્ષની ઉંમરે માગશર વદ-૮ના રોજ “આચાર્યપદ” પ્રાપ્ત થયું હતું. કોઈ સ્થળે એમ ઉલ્લેખ છે કે ચતુર્વિધ સંઘે તેમને ૪૪ વર્ષની ઉંમરે આચાર્યપદ આપ્યું હતું. આચાર્યદેવનો પદવીદાન દિવસ આજે પણ ઉજવાય છે. શક સંવત ૮૮૭ “કુપ્પછરૂ” ના લેખમાં આચાર્યદેવને “શ્રુતના પારંગત” કહ્યા છે. શક સંવત ૧૩૨૦ના એક શિલાલેખમાં “આધ્યાત્મિક વિદ્યાના ક્ષેત્રમાં શ્રી કુન્દકુન્દદેવને સર્વશ્રેષ્ઠ માનવામાં આવ્યા છે. તેમણે તામીલનાડુ પ્રાન્તમાંથી શરૂ કરીને કર્ણાટક, આન્ધ્ર, મહારાષ્ટ્ર, મધ્યપ્રદેશ, રાજસ્થાન અને ગુજરાતમાં આવા વિષમકાળમાં પદયાત્રા કરીને તેમણે ધર્મ ઉપદેશ કર્યો હતો. તેમજ ગિરનાર ઉપર જઈને શ્રી નેમિનાથ તીર્થંકર ભગવાનની પાવન નિર્વાણભૂમિના દર્શન કર્યા હતા.

આચાર્ય કુન્દકુન્દદેવની પાવન સાધનાભૂમિ “પોન્નુર તીર્થ” હતી કે જે તામીલનાડુ પ્રાન્તમાં છે. તે “નિલગિરિ” નામથી પણ ઓળખાય છે. આ પર્વત ઉપરથી તેઓ ચારણઋદ્ધિના આધારે મહાવિદેહક્ષેત્ર કે જ્યાં વિદ્યમાન શ્રી સીમંધર પરમાત્મા બિરાજે છે, ત્યાં દર્શન માટે ગયા હતા અને આઠ દિવસ ત્યાં રહીને શ્રી સીમંધર પ્રભુની દિવ્યધ્વનિ સાંભળી હતી અને ત્યાંથી આવીને આ પોન્નુર હીલ ઉપર શાસ્ત્રોની રચના કરી હતી. આ પોન્નુર હીલ મદ્રાસ (ચેન્નાઈ)થી ૧૨૨ કિ.મી. દૂર આવેલ વંદેવાસ ગામથી ૮ કિ.મી. દૂર છે. મદ્રાસથી એસ. ટી. બસ દરરોજ આવે

છે. બસ સ્ટેશનથી તદ્દન નજીક છે. માંડ ૫૦-૬૦ ફીટ દૂર છે. પહાડ ચડવા માટે પગથિયાં છે. ઉપર પહોંચતા સુધીમાં કુલ ૩૨૫ પગથિયાં છે. પર્વત ઉપર ૨૦૦૦ વર્ષ જૂનું ચંપક નામનું ઝાડ છે. આ વૃક્ષની પાસે આચાર્યશ્રીના પ્રાચીન અને પવિત્ર ચરણકમળ છે. ઈ. સ. ૧૯૭૦માં અહીં મંડપની રચના કરી હતી. આ ચરણકમળની દક્ષિણ દિશામાં લગભગ ૧૦૦-૧૦૦ ફીટ દૂર બે પ્રાકૃતિક ગૂફાઓ છે, જેમાં મોટી શિલાઓ છે. આ ગૂફામાં એક પછી એક તેમ વારાફરતી અંદર જઈ શકાય છે. આ ગૂફાનો પ્રવેશદ્વાર મળવો જરા કઠીન છે. ધ્યાન માટે આ ગૂફા સર્વોત્તમ છે. પર્વતની પશ્ચિમ દિશામાં પોન્નુર ગામ છે, જે ૫ કિ.મી. દૂર છે. પહાડ ઉતરીને પોન્નુર ગામ પહોંચવું શક્ય નથી, કારણ કે રસ્તો નથી. પોન્નુર ગામમાં શ્રી પાર્શ્વનાથ દિગંબર જૈન મંદિર છે તથા મંદિરમાં બારમી શતાબ્દીનો એક શિલાલેખ છે, જેમાં લખ્યું છે કે આ શ્રી પાર્શ્વનાથ જિનબિંબને પોન્નુર પર્વત ઉપર લઈ જઈને અભિષેક-પૂજા કર્યા હતા. એક શિલાલેખમાં લખ્યું છે કે ૫૦૦ વર્ષ પહેલા અહીં મહાભિષેક થયો હતો.

હાલ પોન્નુર હીલ ઉપર દર વર્ષે “મંદર પુષ્પ” નામનો મહોત્સવ સામાન્ય રીતે જાન્યુઆરી-માહ માસમાં ઉજવવામાં આવે છે. આ ઉત્સવમાં અહીં હજારો લોકો ભેગા થાય છે અને આચાર્યદેવના ચરણકમળ ઉપર પુષ્પાંજલી અર્પણ કરીને પોતાની શ્રદ્ધા-ભક્તિ વ્યક્ત કરે છે.

આ પહાડની પૂર્વ દિશામાંથી તામીલનાડુની એસ. ટી. બસ પોન્નુર રોડ આવ-જા કરે છે. ત્યાં રસ્તામાં એક “વિદ્યાર્થીનિલય” આવે છે, જેમાં વિદ્યાર્થીઓ ધાર્મિક અને લૌકિક અભ્યાસ કરે છે. અહીં એક વિશાળ જૈન મંદિર છે, જેમાં શ્રી આદિનાથ પ્રભુ, શ્રી સીમંધર પ્રભુ, શ્રી શાંતિનાથ પ્રભુ, શ્રી પાર્શ્વનાથ પ્રભુ અને શ્રી બાહુબલી ભગવાનની મૂર્તિઓ છે. મંદિર સુંદર છે. આ વિદ્યાર્થીનિલયના ગ્રંથભંડારમાં તાડપત્ર ઉપર લખેલા લગભગ ૫૦૦ ગ્રંથો છે. આ બધા ગ્રંથો પ્રાકૃત તથા સંસ્કૃત ભાષામાં ગ્રંથીલીપીમાં લખેલ છે. આ ગ્રંથો ભંડારમાં માત્ર સંગ્રહ કરીને રાખવામાં આવ્યા છે. તેના ઉપર કાંઈ સંશોધનકાર્ય થતુ નથી. કારણ કે અહીંના કાર્યકર્તાઓ કહે છે કે ગ્રંથીલિપિના જાણકાર વિદ્વાનો ભાગ્યે જ હોય છે. ખરેખર તો તામીલ અને કન્નડ પ્રાન્તીય સંસ્થાઓએ આ શાસ્ત્રોના લખાણની શોધખોળ કરવી અતિઆવશ્યક ગણાય.

ઈ. સ. ૧૯૫૮માં પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી કાનજી સ્વામી સાથે હજારો ધર્માનુરાગી ભાઈ-બહેનોએ આ પવિત્ર તીર્થધામની યાત્રા કરી હતી અને શ્રી કુન્દકુન્દાચાર્યદેવના ચરણકમળને વંદન કરીને ભાવવિભોર થયા હતા. ત્યારે પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીએ ભક્તિભાવપૂર્વક કહ્યું હતું કે :-

“ આચાર્ય શ્રી કુન્દકુન્દદેવે આ કળિકાળમાં જગતગુરુ તીર્થંકર ભગવાન જેવું મહાન કાર્ય કર્યું છે તથા આચાર્ય શ્રી અમૃતચન્દ્રસૂરીએ તેમના ગ્રંથોની ટીકા કરીને તેમના હૃદયને ખુલ્લું કર્યું છે. સાક્ષાત્ ગણદરદેવ જેવું તેમણે કાર્ય કર્યું છે. આચાર્ય કુન્દકુન્દદેવ રચિત પરમાગમ સમયસાર શાસ્ત્ર આગમોનું આગમ છે. લાખો શાસ્ત્રોનો નિચોડ

તેમાં ભર્યો છે. આ જૈનશાસનનો સ્થંભ છે તથા સાઘક જીવો માટે આ શાસ્ત્ર કામધેનુ અને કલ્પવૃક્ષ સમાન છે. તેની દરેક ગાથામાંથી આત્માનુભવનો રસ ઝરે છે. આ પાવન તીર્થનો એક-એક કણ સોના જેવો છે, જે ભવ્ય જીવોને માંગલિક દિશા બતાવે છે. અહીં આ પવિત્ર પહાડ ઉપર બેસીને આચાર્ય શ્રી કુન્દકુન્દદેવે આત્માનુભવના રસમાં તરબોળ થઈને સમયસાર આદિ મહાન ગ્રંથોની રચના કરી હતી. આ તો તેમની સાઘનાભૂમિ છે. સમયસારની સર્જનભૂમિને મારા વારંવાર નમસ્કાર છે.”

પોન્નુર હીલ ઉપર શ્રી કુન્દકુન્દાચાર્યદેવ આત્મધ્યાનમાં મસ્ત રહેતા હતા. એકવાર અંતરમાં સમવસરણજીનું ચિંતવન કરતાં-કરતાં તેમને એમ વિચાર આવ્યો કે “અહો ! ભરતક્ષેત્રમાં અમને ત્રણ લોકનાં નાથનો વિરહ થયો છે. અમને તીર્થકરનો યોગ નથી. એમ કહીને ત્યાંથી જ મહાવિદેહક્ષેત્રમાં બિરાજમાન ભગવાનને વંદન કર્યા. તેમના મહાવિદેહક્ષેત્ર વિહાર સંબંધી બે મંતવ્યો છે. એક તો તેમને ઋદ્ધી હતી - તે અનુસાર તેઓ તે ઋદ્ધીથી મહાવિદેહક્ષેત્ર ગયા હતા અને આઠ દિવસ ત્યાં રોકાયા હતા તેમ મત છે અને બીજો એક મત એમ છે કે આચાર્યદેવના પૂર્વ ભવનાં મિત્ર દેવે આકાશમાંથી શ્રી કુન્દકુન્દાચાર્યદેવને જોયા અને તે દેવ આકાશમાંથી નીચે ઉતર્યા અને કહ્યું કે અમે મહાવિદેહક્ષેત્રમાં શ્રી સીમંધર પ્રભુનાં દર્શન કરવા જઈએ છીએ. તમે પણ અમારી સાથે ચાલો. તે રીતે તે દેવ તેમને આકાશ માર્ગે મહાવિદેહક્ષેત્રમાં લઈ ગયા. ગમે તે હોય, પરંતુ શ્રી કુન્દકુન્દાચાર્યદેવ મહાવિદેહક્ષેત્રમાં ગયા હતા તે વાત અને તેઓ ત્યાં આઠ દિવસ રોકાયા હતા તે વાત તો ચોક્કસ છે. ત્યાંથી અહીં આવીને પોન્નુર હીલમાં તેમણે સમયસારાદિ આગમોની રચના કરી હતી. શ્રી કુન્દકુન્દાચાર્યદેવ પછી જે કોઈ સંતો થયા તેમણે સમયસારમાંથી બીજડા લઈને શાસ્ત્રોની રચના કરી છે.

આ પવિત્ર પુણ્યભૂમિના વિકાસ માટે શ્રી કુન્દકુન્દકહાન તીર્થ સુરક્ષા ટ્રસ્ટ લગભગ છેલ્લા ૨૦ વર્ષથી પ્રયત્નશીલ છે. તેના અનુસંધાનમાં પોન્નુર તીર્થ ઉપર શિક્ષણ યોજના, શાસ્ત્ર સંરક્ષણ યોજના, તત્વપ્રચાર તથા તીર્થના વિકાસ માટે વિવિધ યોજનાઓ કરે છે. તેના ફળસ્વરૂપે ઈ. સ. ૧૯૯૭ વીર સંવત ૨૫૨૪ કારતક સુદ-૯ ને રવિવારના રોજ “શ્રી કુન્દકુન્દ-કહાન અધ્યયન કેન્દ્ર” તથા “શ્રી કુન્દકુન્દ-કહાન અતિથિગૃહ” નો મંગળ શિલાન્યાસ મહોત્સવ ઉજવાયો હતો. હાલ પોન્નુર હીલમાં જીવંત સ્વામિ શ્રી સીમંધરનાથ દ્વિગંબર જૈન મંદિરનું નિર્માણ થયેલ છે, જેનો ફોટો આ પુસ્તકમાં છે. શ્રી કુન્દકુન્દ-કહાન અતિથિગૃહ પણ સંપૂર્ણ સગવડતાવાળુ બનેલ છે. આથી યાત્રીઓને પોન્નુર હીલમાં જો બે-ચાર દિવસ રોકાવું હોય તો પણ બિલકુલ મુશ્કેલી પડે તેવું નથી.

શ્વેતાંબર જૈનાચાર્ય શ્રી રાજેન્દ્રસુરીએ ઐતિહાસિક કોશગ્રંથ “અભિધાન રાજેન્દ્ર કોશ”માં આચાર્ય શ્રી કુન્દકુન્દદેવનો પરિચય આપ્યો છે, જે રાજેન્દ્ર કોશ ભાગ-૩ના પાના નં. ૫૫૭ ઉપર લખેલ છે અને તે રીતે તેમણે વિ. સં. ૪૯માં આચાર્ય શ્રી કુન્દકુન્દદેવની વિદ્યમાનતા સ્વીકારી છે અને

તેમના પાંચ નામનો પણ તેમણે તેમાં ઉલ્લેખ કર્યો છે. માત્ર પદ્મનંદીને બદલે “મદનનંદી” કહ્યા છે. તેથી નક્કી થાય છે કે આચાર્ય શ્રી કુન્દકુન્દદેવ ઈસા પૂર્વ થયા છે અને શ્વેતાંબર પરંપરાએ પણ તેમને ઈસા પૂર્વ માન્યા છે.

ઈંદોર શહેરથી લગભગ ૧૦ કિ.મી. દૂર એરોડ્રામ રોડથી આગળ જતાં ગોમટગિરિ નામનું નવુ તીર્થક્ષેત્ર ૧૨ વર્ષ પહેલાં નિર્માણ પામ્યું છે. ત્યાં શ્રી કુન્દકુન્દદેવનું શ્યામ આરસનું સ્ટેચ્યુ મૂકેલું છે. તેમાં નીચે મુજબ વિગત લખી છે.

મુનિ દીક્ષા - ૧૧મા વર્ષે

જન્મ કાળ - સંવત - ૪૯

જન્મ સ્થળ - કૌણ્ડ-કુન્દપુર

ગુરુ - ભદ્રબાહુ દ્વિતીય

સમાધિ - ૯૬મા વર્ષે (૯૫ વર્ષ - ૧૦ માસ - ૧૫ દિવસ)

સમાધિ સ્થળ - પોન્નુર હીલ - તાલુકો વન્દે વાસ

શ્રી સીમંધર પ્રભુની દિવ્યધ્વનિના અમૂલ્ય ખજાના લાવનાર શ્રી કુન્દકુન્દદેવનો જીવનવૃત્તાંત વાંચતા તમોને જરૂર ખૂબ-ખૂબ આનંદ થયો હશે.

તીવ્ર જિજ્ઞાસા, ઘગશ અને તાલાવેલી જોઈએ.
આ સંસારનો રસ છૂટી જાય તો જરૂર આત્મસ્વરૂપ પ્રગટે.

○ ○ ○ ○ ○

કોઈપણ પ્રસંગમાં એકાકાર ન થઈ જવું. મોક્ષ સિવાય તારે બીજું શું
પ્રયોજન છે ?

○ ○ ○ ○ ○

ભગવાન કહે છે કે ભાઈ ! તું પરમ પારિણામિક વસ્તુ છો, તું પૂર્ણ
છો, તું તને પામર ન માન.

ऊंचे ऊंचे शिखरों वाला रे, यह तीरथ हमारा ।
तीरथ हमारा हमें लागे है प्यारा ॥
श्री जिनवर से भेंट करावें, जग को मुक्ति मार्ग दिखावें ॥
मोह का नाश करावे रे, यह तीरथ हमारा ॥ १॥
शुद्धातम से प्रीति लगावे, जड-चेतन को भिन्न बतावे ।
भेद-विज्ञान करावे रे, यह तीरथ हमारा ॥ २॥
ऊंचे ऊंचे शिखरों वाला रे, यह तीरथ हमारा ।

* * * * *

आये आये रे जिनंदा, आये रे जिनंदा, तोरी शरण में आये ।
कैसे पावें..... हो कैसे पावें, तुम्हारे गुण गावें रे ॥
मोह में मारे-मारे, भव-भव में गोते खाये ।
तोरी शरण में आये, हो..... आये आये रे जिनंदा ॥
जग झूठे से प्रीति लगाई, पाप किये मन माने ।
सद्गुरु वाणी कभी न मानी, लागे भ्रम रोग सुहाने ॥ १॥
आज मूल की भूल मिटी है, तव दर्शन कर स्वामी ।
तत्त्व चराचर लगे झलकने, घट-घट अन्तरयामी ॥ २॥
जन्म-मरण रहित पद पावन, तुम-सा नाथ सुहाया ।
वो सौभाग्य मिले अब सत्वर, मोक्ष-महल मन भाया ॥ ३॥